

Hoofdstuk 1

De laatste regenbuien daalden mild op het rode land en op een deel van het grauwe land van Oklahoma neer, zonder de gebarsten grond weg te spoelen. De ploegen kruisten telkens de sporen van beekjes. Door de regen kwam de mais snel op en schoot her en der in grote hoeveelheden onkruid en gras op langs de kant van de weg, zodat het grauwe land en het donkerrode land onder een groen dek verdwenen. Eind mei klaarde de hemel op en werden de wolken, die in de lente zo lang als hoge pluimen in de lucht hadden gehangen, verdreven. Dag na dag stond de zon op de groeiende mais te branden, tot er een streepje bruin op de rand van de groene bajonetvormige bladeren verscheen. De wolken kwamen en gingen, maar na een poosje probeerden ze het niet eens meer. Het onkruid kleurde donkerder groen om zich te beschermen en hield op verder voort te woekeren. Op de aarde vormde zich een korst, een dunne, harde korst, en met het lichter worden van de lucht kleurde ook de aarde lichter, roze in het rode land en wit in het grauwe land.

In de door het water gevormde geulen stooft de aarde neer in droge stroompjes. Buidelratten en mierenleeuwen veroorzaken kleine lawines. En door het branden van de felle zon, dag in dag uit, werden de bladen van de jonge mais minder stijf en stonden ze minder recht omhoog; eerst bogen ze in een krom-

ming en daarna, toen de sterke middennerven zwakker werden, helde ieder blad omlaag. Toen was het juni en scheen de zon nog feller. De strepen bruin op de maisbladen werden breder en drongen door tot de middennerven. Het onkruid verdorde en schrompelde tot aan de wortel ineen. De lucht was ijl en de hemel nog lichter; en iedere dag werd de aarde bleker.

Op de wegen waar de paard-en-wagens overheen reden, waar de wielen de grond maalden en de paardenhoeven de grond beukten, verpulverde de aardkorst tot stof. Alles wat bewoog, deed het stof opdwarrelen: bij een wandelaar dwarrelde er een dun laagje op tot aan zijn middel, een wagen joeg het stof op tot aan de punten van de omheining, en een auto liet een complete stofwolk achter zich. Het duurde lang voordat het stof weer was gaan liggen.

Toen juni voor de helft voorbij was, kwamen er grote wolken opzetten vanuit Texas en de Golf van Mexico, hoge, zware wolken, regenkoppen. De mannen in het veld keken omhoog naar de wolken, snoven de lucht op en staken een natte vinger op om te weten hoe de wind stond. De paarden waren onrustig, zolang de wolken daar hingen. De regenkoppen lieten wat druppels vallen en snelden voort naar elders. Daarna klaarde de lucht weer op en brandde de zon weer. In het stof zaten kleine kraters waar de regen was gevallen, er zaten heldere spatten op de mais, en dat was alles.

Een zachte wind volgde de regenwolken en dreef ze noordwaarts, een wind die de uitdrogende mais licht deed ritselen. Een dag ging voorbij en de wind nam toe, gestadig, ononderbroken door vlagen. Het stof van de wegen stoof op, verspreidde zich, viel op het onkruid naast de velden en een klein eindje in de velden. Nu werd de wind krachtig en hard, hij rukte aan de door de regen gevormde korst op de maisvelden. Stukje bij beetje verduisterde de hemel door het zich vermengende stof, en de wind ging tastend over de aarde, maakte het stof los en voerde het mee. De wind werd sterker. De korst brak, het stof steeg omhoog uit de velden en dreef grijze pluimen de lucht in,

als rook die langzaam opkringt. De mais sloeg heen en weer in de wind en maakte een droog, ruisend geluid. Het fijnste stof dwarrelde nu niet meer terug op de aarde, maar verdween in de steeds duisterder wordende lucht.

De wind werd sterker, veegde onder stenen door, nam stro-
tjes en droge bladeren mee, en zelfs kleine aardkluiten, en liet
een spoor na terwijl hij over de velden joeg. De lucht en de he-
mel werden donkerder, de zon scheen er roodachtig doorheen,
en er was een scherpe prikkel in de lucht. Gedurende een nacht
jachtte de wind nog sneller over het land en groef listig tussen
de worteltjes van de mais. De mais bood weerstand met zijn ver-
zwakte bladeren, totdat de wortels blootgewoeld waren door
de vernielende wind; daarop liet iedere stengel zich vermoeid
zijwaarts zakken naar de aarde en gaf de richting van de wind
aan.

De dageraad kwam, maar het werd geen dag. In de grijze he-
mel verscheen een rode zon, een vage, rode cirkel die een klein
beetje licht gaf, alsof het schemerig was; en toen die dag vor-
derde, werd de schemering weer duisternis, en de wind huilde
en jammerde over de gevallen mais.

Mannen en vrouwen zaten dicht opeengepakt in hun huizen
en bonden zakdoeken over hun neuzen als ze de deur uit gingen
en droegen stofbrillen om hun ogen te beschermen.

Toen het weer nacht werd, was het stikdonker, want het licht
van de sterren kon niet door het stof dringen en omlaag schij-
nen, en het licht achter de ramen reikte niet meer verder dan het
eigen erf. Nu was het stof gelijkmatig vermengd met de lucht,
een emulsie van stof en lucht. De huizen werden stevig afgeslo-
ten en er werd doek tussen de spleten van ramen en deuren ge-
propt, maar het stof kwam zo fijn verstoven naar binnen dat het
niet in de lucht te zien was, en het nestelde zich als stuifmeel op
de stoelen en tafels, op de schalen. De mensen borstelden het
zich van de schouders. Dunne laagjes stof lagen op de drempels.

Midden in die nacht ging de wind liggen en liet het land met
rust. De met stof gevulde lucht dempte de geluiden nog meer

dan mist. De mensen hoorden, terwijl ze in bed lagen, de wind stil worden. Ze werden wakker toen de onstuimige wind voorbij was. Ze lagen rustig en luisterden naar de stille verte. Toen kraaiden de hanen. Hun geluid was gedempt en de mensen woelden rusteloos in hun bed en verlangden naar de ochtend. Ze wisten dat het lang zou duren voordat het stof uit de lucht weggezakt was. 's Morgens leek het stof wel mist, en de zon was zo rood als donker, vers bloed. De hele dag ziftte het stof omlaag uit de lucht en ook de volgende dag ziftte het omlaag. Een egale deken bedekte de aarde. Hij bedekte de mais, hoopte zich op op de punten van de palen van de omheiningen, hoopte zich op op de draden; hij bedekte de daken, bepoederde het onkruid en de bomen.

De mensen kwamen uit hun huizen, roken de hete, prikkelende lucht en bedekten hun neus ertegen. En de kinderen kwamen uit de huizen, maar ze renden niet en schreeuwden niet, zoals ze na een regenbui gedaan zouden hebben. Mannen stonden bij hun omheiningen en keken naar hun vernielde mais, die nu snel doodging, terwijl er nog maar een klein beetje groen tussen de laag stof zichtbaar was. De mannen waren stil en verroerden zich nauwelijks. En de vrouwen kwamen uit de huizen en gingen naast hun mannen staan – om te peilen of de mannen het deze keer op zouden geven. De vrouwen bestudeerden tersluiks de gezichten van de mannen, want de mais mocht gaan, zolang iets anders maar bleef. De kinderen stonden er dichtbij, trokken met blote voeten figuren in het stof en staken hun voelhoorns uit om te weten te komen of de mannen en vrouwen het op zouden geven. De kinderen gluurden naar de gezichten van de mannen en vrouwen, en tekenden vervolgens met hun tenen voorzichtig lijnen in het stof. Paarden kwamen bij de troggen staan en veegden met de neus over het water om het stof dat erop lag weg te krijgen. Na een poos verloren de gezichten van de kijkende mannen hun uitdrukking van verbijstering en verslagenheid en werden hard en toornig en onverzettelijk. Toen wisten de vrouwen dat ze gerust konden zijn en dat ze het niet op-

gaven. Toen vroegen ze: Wat zullen we doen? En de mannen antwoordden: Ik weet 't niet. Maar het was in orde. De vrouwen wisten dat het in orde was en ook de kijkende kinderen wisten dat het in orde was. Vrouwen en kinderen wisten diep in zichzelf dat geen ongeluk te groot om te dragen was, wanneer hun mannen de moed erin hielden. De vrouwen gingen de huizen binnen en aan het werk, en de kinderen begonnen weer te spelen, zij het nog aarzelend in het begin. Naarmate de dag vorderde, werd de zon minder rood en schitterde hij op het met stof bepoederde land. De mannen zaten in de deuropening van hun huizen; hun handen waren bezig met stokjes en steentjes. De mannen zaten stil na te denken en te overleggen.

Hoofdstuk 2

Een enorme, rode vrachtauto stond voor het kleine restaurant aan de kant van de weg. De verticale uitlaat sputterde zacht en een bijna onzichtbaar waas van staalblauwe rook trilde boven het uiteinde. Het was een nieuwe vrachtauto, glimmend rood, en op de zijkanten stond in dertig centimeter hoge letters OKLAHOMA CITY TRANSPORTMAATSCHAPPIJ. De dubbele banden waren nieuw en aan de grendel van de grote achterdeuren stak een geelkoperen hangslot recht naar voren. Binnen de met vliegen-gaas afgeschermdde ramen van het restaurant speelde een radio rustige dansmuziek, zacht afgesteld, zoals het is wanneer niemand luistert. Een kleine ventilator met afvoer draaide bijna geruisloos in de cirkelvormige opening boven de ingang, en vliegen zoemden opgewonden om deuren en ramen, en botsten tegen de horren. Binnen zat één man, de vrachtwagenchauffeur, op een kruk. Hij leunde met zijn ellebogen op het buffet en keek over zijn koffie naar het magere, eenzame serveerster-tje. Hij praatte de vlotte, onverschillige taal van de grote weg met haar. 'Ik heb 'm een maand of drie geleden gezien. Hij had een operatie gehad. Iets weg laten snijden. Ik ben vergeten wat.' En zij: 'Het lijkt niet langer dan een week geleden dat ik hem zelf nog gezien heb. Hij zag er toen best uit. Hij is best aardig als hij niet zat is.' Nu en dan bromde er zacht een vlieg tegen de met

vliegengaas bespannen deur. De koffiemachine stootte stoom uit en het serverstertje reikte zonder om te zien achter zich en sloot de stoom af.

Buiten stak een man die langs de kant van de grote weg liep over en ging op de vrachtauto af. Hij liep langzaam naar de voorzijde, legde zijn hand op het glimmende spatbord en keek naar de GEEN PASSAGIERS-sticker op de voorruit. Een ogenblik stond hij op het punt door te lopen, maar in plaats daarvan ging hij aan de van het restaurant afgewende zijde op de treeplank zitten. Hij was niet ouder dan dertig. Zijn ogen waren heel donkerbruin en ook zijn oogwit was enigszins bruin getint. Zijn jukbeenderen waren hoog en breed, en sterke, diepe lijnen doorgroefden zijn wangen tot rondom zijn mond. Zijn bovenlip was lang, en doordat zijn tanden naar voren staken, spanden zijn lippen zich om ze te bedekken, want hij hield zijn mond dicht. Zijn handen waren hard, met brede vingers, en nagels zo dik en gegroefd als kleine mosselschelpen. De ruimten tussen duim en wijsvinger en zijn handpalm gломmen van het eelt.

De kleren van de man waren nieuw – goedkoop en nieuw, allemaal. Zijn grijze pet was zo nieuw dat de klep nog stijf was en de knoop er nog aan zat, niet vormloos en uitgezakt zoals hij zou zijn als hij eenmaal een tijdje voor al de verschillende doeleinden van een pet had gediend: een bergplaats voor je beurs, je zakdoek. Zijn pak was van goedkope, grijze, stugge stof, en zo nieuw dat de vouwen nog in de broek zaten. Zijn overhemd van blauw met wit gestreept katoen was stijf en glad van het appret. Het jasje was te ruim, en de broek te kort, want hij was lang en mager. De met paardenhaar opgevulde schouders van het jasje zakten omlaag naar zijn armen, en toch waren de mouwen te kort en slobberde de voorkant van zijn jas los over zijn buik. Hij droeg een paar nieuwe, bruingele schoenen, een soort legerlaarzen, met dikke spijkers en met halve cirkels als paardenhoeven om het scheeflopen van de hakken tegen te gaan. Deze man zat op de treeplank, nam zijn pet af en veegde er zijn gezicht mee af. Toen zette hij zijn pet weer op, en door eraan te trekken maakte

hij een begin met de toekomstige vernieling van de klep. Zijn voeten trokken zijn aandacht. Hij bukte zich, maakte de veters los en knoopte de uiteinden niet meer vast. Boven zijn hoofd pufte de uitlaat van de dieselmotor kleine wolkjes blauwe rook uit.

De muziek in het restaurant hield op. Er sprak nu een mannenstem uit de luidspreker, maar het serveerstertje zette hem niet uit, want ze merkte niet eens dat de muziek opgehouden was. Haar onderzoekende vingers hadden een puistje onder haar oor ontdekt. Ze probeerde het te zien in een spiegel achter het buffet, zonder het de vrachtwagenchauffeur te laten merken, en daarom deed ze alsof ze een haarlokje recht wilde duwen. De vrachtwagenchauffeur zei: 'Er is een groot dansfeest geweest in Shawnee. Ik heb gehoord dat er iemand vermoord is of zoiets. Heb jij er iets van gehoord?' 'Nee,' zei het serveerstertje en betastte liefkozend het pukkeltje onder haar oor.

Buiten stond de man die op de treeplank gezeten had op, keek over de kap van de vrachtwagen en sloeg het restaurant een ogenblik gade. Toen ging hij weer zitten, haalde een zak tabak en een pakje vloeitjes uit de zijzak van zijn jasje. Hij rolde zijn sigaret langzaam en perfect, keek ernaar en streek hem glad. Ten slotte stak hij de sigaret aan en wierp de brandende lucifer in het stof bij zijn voeten. De zon verkleinde de schaduw van de vrachtwagen naarmate het middaguur naderde.

In het restaurant betaalde de vrachtwagenchauffeur zijn rekening en gooide het wisselgeld, twee vijfcentstukken, in een gokautomaat. De rondwervelende cilinders brachten hem niets op. 'Ze maken ze zo dat je nooit iets kunt winnen,' zei hij tegen het serveerstertje.

En zij antwoordde: 'Nog geen twee uur geleden had iemand de jackpot. Drie tachtig won hij. Wanneer ben je weer terug?'

Hij hield de met vliegingaas bespannen deur een eindje open. 'Over een week, tien dagen,' zei hij. 'Ik moet naar Tulsa, en ik ben altijd langer onderweg dan ik denk.'

Ze zei humeurig: 'Laat de vliegen niet binnen. D'r in of d'r uit.'

‘Tot kijk,’ zei hij en liep naar buiten. De deur sloeg achter hem dicht. Hij stond in de zon, haalde de wikkel van een stuk kauwgom. Hij was een zware man, breed in de schouders, met een dikke buik. Zijn gezicht was rood en zijn blauwe ogen waren smal en dichtgeknepen door het vele ingespannen kijken in fel licht. Hij droeg een rijbroek en hoge rijglaarzen. Hij hield het stuk kauwgom voor zijn mond en riep door de hor: ‘Zeg, niets doen wat ik niet weten mag, hoor!’ Het serveerstertje had zich naar een spiegel tegen de achtermuur gekeerd. Ze bromde wat terug. De vrachtwagenchauffeur werkte langzaam de kauwgom naar binnen, opende zijn kaken en lippen met iedere hap wat wijder. Hij kneedde de kauwgom in zijn mond, rolde het onder zijn tong, terwijl hij naar de grote, rode vrachtauto liep.

De man die mee wilde rijden stond op en keek hem door de ruiten aan. ‘Kan ik een eindje meerijden, meneer?’

De vrachtwagenchauffeur keek snel even om naar het restaurant.

‘Heb je de GEEN PASSAGIERS-sticker op de voorruit niet gezien?’

‘Jazeker heb ik die gezien. Maar daarom kan iemand toch wel eens een goeie kerel zijn, zelfs als een rijke stinkerd hem dwingt met zo’n sticker op zijn voorruit te rijden.’

De chauffeur dacht na over het voor en tegen van dit antwoord terwijl hij langzaam in de vrachtwagen klom. Als hij nu weigerde, was hij niet alleen geen goeie kerel, maar liet hij zich ook dwingen een sticker op zijn voorruit te hebben en mocht hij geen gezelschap hebben. Als hij de man liet meerijden, was hij automatisch een goeie kerel en tegelijk geen slappeling die zich door een rijke stinkerd de wet liet voorschrijven. Hij wist dat hij klem zat, maar hij zag geen uitweg. En hij wou een goeie kerel zijn. Hij wierp nog een blik naar het restaurant. ‘Kruip dan maar op de treeplank tot we voorbij de bocht zijn,’ zei hij.

De ander ging zo zitten dat hij uit het zicht was en hield zich vast aan de kruk van het portier. De motor bromde een ogenblik wat luider, de versnellingen pakten en de grote vrachtauto

reed weg, eerste versnelling, tweede versnelling, derde versnelling en toen een hoog, gillend op gang komen en de vierde versnelling. Onder de man, die zich aan het portier vasthield, schoot de weg in duizelingwekkende vaart voort. Het was anderhalve kilometer tot de eerste bocht in de weg; toen hield de vrachtwagen zijn vaart in. De man op de treeplank stond op, deed het portier open en liet zich op de bank glijden. De chauffeur keek hem met dichtgeknepen ogen aan en kauwde alsof de gedachten en indrukken door zijn kaken gesorteerd en geordend werden, voordat ze ten slotte in zijn hersens opgeborgen werden. Zijn ogen begonnen bij de nieuwe pet en gleden omlaag langs de nieuwe kleren naar de nieuwe schoenen. De ander schuurde zijn rug tegen de bank in het aangename besef eindelijk te kunnen zitten, nam zijn pet en veegde er zijn bezwete voorhoofd en kin mee af. 'Bedankt vriend,' zei hij. 'Mijn voeten wilden niet meer.'

'Nieuwe schoenen,' zei de chauffeur. Zijn stem had hetzelfde soort heimelijkheid, was even insinuerend als zijn ogen. 'Je moet ook niet op nieuwe schoenen lopen – in die hitte.'

De man keek omlaag naar de stoffige gele schoenen. 'Ik had geen andere schoenen,' zei hij. 'Je moet ze wel dragen, als je geen andere hebt.'

De chauffeur tuurde met kennis van zaken voor zich uit en verhoogde de snelheid van de vrachtauto een beetje. 'Moet je ver?'

'Ja! Maar ik had het wel kunnen lopen, als mijn voeten het niet opgegeven hadden.'

De vragen van de chauffeur hadden de toon van een voorzichtig verhoor. Het leek of hij netten spreidde, vallen zette met zijn vragen.

'Op zoek naar werk?' vroeg hij.

'Nee, mijn ouweheer heeft een boerderijtje, zestien hectare. Hij is pachter, maar we zitten er al een hele tijd.'

De chauffeur keek veelbetekenend naar de velden langs de weg, waar de mais opzij was gevallen en onder een dikke laag

stof zat. Kleine, glinsterende stenen werden zichtbaar tussen het stof op de bodem. De chauffeur zei, alsof hij in zichzelf sprak: 'Een pachter met zestien hectare, en nog niet door het stof en de tractors verjaagd?'

'Dat wil zeggen, de laatste tijd heb ik niets van thuis gehoord.'

'Een hele tijd,' zei de chauffeur. Een bij vloog de cabine in en zoemde achter de voorruit. De chauffeur stak zijn hand uit en dwong de bij voorzichtig in een luchtstroom die hem weer naar buiten blies. 'Er komt nu heel gauw een einde aan de boeren. Eén tractor maakt tien gezinnen kapot en de zandstormen maken de hele omgeving onveilig, slaan alles neer en verdrijven de boeren allemaal. Hoe heeft die ouwe van jou het kunnen bolwerken?' Zijn tong en zijn kaken kregen het druk met het veronachtzaamde stuk kauwgom, draaiden het en kauwden het. Iedere keer als zijn mond openging, werd zijn tong zichtbaar, die de kauwgom om en om keerde.

'De laatste tijd heb ik niets gehoord. Ik was nooit zo'n held in het schrijven, en die ouwe van mij ook niet.' Hij voegde er snel aan toe: 'Maar we kunnen het alle twee, als we willen.'

'Heb je werk gehad?' Opnieuw die heimelijke, speurende onverschilligheid. Hij keek over de velden naar de trillende lucht, en terwijl hij zijn kauwgom in zijn wang duwde, uit de weg, spuugde hij uit het raam.

'Ja, nou,' zei de ander.

'Dacht ik al. Ik zag 't aan je handen. Je hebt met een houweel of een bijl of een voorhamer gewerkt. Daar gaan je handen van glimmen. Ik zie dat soort dingen. Vind ik lollig.'

De ander keek aandachtig naar hem. De banden van de vrachtwagen zoefden over de weg. 'Had je verder nog wat willen weten? Ik wil 't je wel vertellen. Hoef je er niet naar te vragen.'

'Word nou niet kwaad. Ik bemoei me nooit met andermans zaken.'

'Ik wil je best alles vertellen. Ik heb geen geheimen.'

‘Word nou niet kwaad. Ik vind ’t leuk om op dat soort dingen te letten. Tijdverdrijf.’

‘Ik zal je alles vertellen. Ik heet Joad. Tom Joad. Mijn ouweheer is de ouwe Tom Joad.’ Zijn ogen bleven star naar de chauffeur kijken.

‘Word nou niet kwaad. Ik bedoelde er niets mee.’

‘Ik ook niet,’ zei Joad. ‘Het enige wat ik wil, is m’n gang gaan zonder een ander opzij te douwen.’ Hij zweeg en keek naar de droge velden, naar de verdorstende boomgroepen in de verte, trillend in de onbehaaglijke hitte. Uit zijn zak haalde hij zijn tabak en vloei. Hij rolde zijn sigaret op de bank, tussen zijn knieën, waar de wind er niet bij kon.

De vrachtwagenchauffeur kauwde even ritmisch, even aandachtzaam als een koe. Hij wachtte om de hele indruk van het voorval te laten voorbijgaan en te laten vergeten. Ten slotte, toen de atmosfeer weer neutraal leek, zei hij: ‘Als je nooit vrachtwagenchauffeur geweest bent, weet je niet wat het is. De bazen willen niet dat we iemand laten meerijden. En dus moeten we hier zitten en maar voortjakkeren, als we niet de kans willen lopen eruit gegooid te worden, zoals nu met jou.’

‘Ik waardeer het zeer,’ zei Joad.

‘Ik heb kerels gekend die rare dingen deden terwijl ze op de vrachtwagen zaten. Ik herinner me een vent die altijd verzen zat te maken. Verdreef de tijd.’ Hij keek tersluiks opzij om te zien of Joad geïnteresseerd was of verbaasd. Joad zweeg. Hij keek voor zich uit in de verte, de weg langs, de witte weg, die zacht golfde, als een zee van zand. De chauffeur ging na een tijdje verder. ‘Ik herinner me een versje dat die vent opgeschreven heeft. Het ging over hem en een stel andere kerels, die de hele wereld over gingen en alsmaar dronken en de boel op stelten zetten en de beest uithingen. Ik wou dat ik nog wist hoe ’t ook weer ging. Die kerel zei er woorden in die Jezus Christus nog niet snappen zou. Er was een gedeelte bij, dat ging zo: “En daar zagen we een nikker, met een trekker nog veel dikker dan een olifants-proboscis of het apparaat van een walvis.” Een proboscis is een soort neus.

Bij een olifant heet dat slurf. Die knul liet het me in een woordenboek zien. Sleefte dat woordenboek overal mee. En dan keek hij erin, als hij uitgestapt was om koffie te drinken en wat te eten.' Hij hield op, voelde zich alleen met zijn lange verhaal. Zijn stiekeme ogen wendden zich naar zijn passagier. Joad bleef zwijgen. De vrachtwagenchauffeur, niet op zijn gemak, trachtte hem tot meepraten te bewegen. 'Heb je ooit iemand ontmoet die zulke grote woorden gebruikte?'

'Predikant,' zei Joad.

'Nou, je wordt er gestoord van, als je iemand zulke grote woorden hoort gebruiken. Bij een predikant komt het er natuurlijk niet op aan, want met een predikant wil toch geen sterveling iets te maken hebben. Maar dit was een gekke vent. 't Kon je geen bliksem schelen als hij een groot woord zei, omdat hij 't maar zo voor de grap deed. Hij schepte er niet mee op of zo.' De vrachtwagenchauffeur was gerustgesteld. Hij wist tenminste dat Joad luisterde. Hij stuurde de grote vrachtauto gevaarlijk door een bocht en de banden gierden. 'Zoals ik zei,' vervolgde hij, 'iemand die op een vrachtauto zit, doet rare dingen. Hij moet wel. Hij zou gek worden van alsmaar hier te zitten en toe te zien hoe de weg onder de wielen verdwijnt. Iemand zei eens dat vrachtwagenchauffeurs niets anders doen dan eten – en in hamburgertenten zitten langs de weg.'

'Dat schijnen wel hun favoriete plekken te zijn,' stemde Joad in.

'Tuurlijk komen ze daar, maar niet om te eten. Ze hebben haast nooit honger. Ze hebben alleen maar schoon genoeg van dat altijd verder jakkeren – daar krijg je genoeg van. Zo'n wegrestaurant is de enige plek waar je kunt stoppen, en als je er naar binnen gaat, moet je wel iets bestellen om met de meid achter het buffet te kunnen kletsen. En daarom neem je een kop koffie en een stuk taart. Geeft je een gevoel van rust.' Hij kauwde langzaam op zijn kauwgom en speelde ermee met zijn tong.

'Hard leven,' zei Joad zonder nadruk.

De chauffeur wierp een snelle blik naar hem om te zien of hij

voor de gek gehouden werd. ‘Nou, het is verdomme geen pretje,’ zei hij geprikkeld. ‘Lijkt makkelijk, je zit hier maar tot je je acht of misschien tien of veertien uur erop hebt zitten. Maar de weg gaat op je zenuwen werken. Je moet iets doen. Sommigen zingen en anderen fluiten. De firma vindt het niet goed dat we een radio hebben. Er zijn er die onderweg aan het drinken gaan, maar dat soort blijft niet lang.’ Hij zei het laatste zelfvoldaan. ‘Ik neem nooit een slok voordat ik klaar ben.’

‘O nee?’ vroeg Joad.

‘Nee! Je moet proberen vooruit te komen. Waarom ook niet; ik denk er zelfs over om zo’n schriftelijke cursus te gaan volgen. Werktuigkunde. Dat is makkelijk. Je hoeft alleen maar thuis een paar uur te blokken. Ik denk er ernstig over. Dan rijd ik geen vrachtwagen meer. Dan leer ik andere kerels vrachtwagens rijden.’

Joad haalde een halveliterfles whisky uit zijn zak. ‘Wil je d’r echt niet eentje?’ Zijn stem klonk plagend.

‘Nee, echt niet. Ik raak ’t niet aan. Je kunt niet de hele tijd drinken en ook nog studeren, zoals ik van plan ben.’

Joad haalde de dop van de fles, nam twee snelle slokken, deed de dop er weer op en stopte de fles terug in zijn zak. De kruidige, scherpe geur van whisky vulde de cabine. ‘Je hebt grote plannen,’ zei Joad. ‘Wat is er aan de hand – heb je een meisje?’

‘Ja, natuurlijk. Maar ik wil ook vooruitkomen. Ik oefen mijn hersens al een hele tijd.’

De whisky scheen Joad spraakzamer te maken. Hij rolde nog een sigaret en stak hem op. ‘Ik hoef niet zo erg ver meer,’ zei hij.

De vrachtwagenchauffeur ging snel verder: ‘Ik heb geen borrel nodig,’ zei hij. ‘Ik oefen mijn hersens voortdurend. Daar heb ik twee jaar geleden een cursus in gevolgd.’ Hij klopte met zijn rechterhand op het stuur. ‘Ik rij bijvoorbeeld op de weg een vent voorbij. Ik kijk naar hem en als ik hem voorbij ben, probeer ik me van alles van hem te herinneren. Wat voor kleren en schoenen en hoed hij droeg, hoe hij liep en als ’t kan hoe groot en hoe zwaar hij was en of hij littekens had. Dat kan ik vrij aar-

dig. Ik kan me een heel beeld in mijn hoofd vormen. Soms denk ik dat ik eigenlijk een cursus moet volgen voor expert in vingerafdrukken. Je zou versted staan als je wist hoeveel je je kunt herinneren.'

Joad nam gauw een slok uit de fles. Hij trok de laatste rook uit zijn slordige sigaret en duwde toen met zijn eeltige duim en wijsvinger het gloeiende eindje uit. Hij wreef de peuk fijn en liet hem buiten het raam door de wind van zijn vingers wegblazen. Joads donkere, rustige ogen begonnen van plezier te glinsteren, terwijl hij over de weg staaarde. De chauffeur wachtte en wierp een ongemakkelijke blik naar hem. Op het laatst ging Joads lange bovenlip in een grijns omhoog. Hij maakte zijn tanden zichtbaar en grinnikte zacht; zijn borst ging op en neer van het lachen. 'Je hebt er wel heel lang voor nodig gehad om d'r op te komen, maat.'

De vrachtwagenchauffeur keek hem niet aan. 'Om waarop te komen? Wat bedoel je?'

Joads lippen sloten zich een ogenblik strak over zijn lange tanden en hij likte zijn lippen als een hond, tweemaal, eenmaal naar iedere kant. Zijn stem werd scherp. 'Je weet best wat ik bedoel. Je hebt mij van top tot teen opgenomen, toen ik instapte. Ik zag het wel.' De vrachtwagenchauffeur keek strak voor zich uit; hij greep het stuur zo stevig vast dat de aderen op zijn hand zwellen en de rug van zijn handen wit werd. Joad vervolgde: 'Je weet best waar ik vandaan kom.' De chauffeur zweeg. 'Of niet soms?' drong Joad aan.

'Ja... natuurlijk. Ik bedoel... ik geloof van wel. Maar dat gaat mij niets aan. Ik bemoei me alleen met mezelf. Het kan me niet schelen.' De woorden tuimelden nu naar buiten. 'Ik steek mijn neus niet in andermans zaken.' En plotseling werd hij stil en wachtte. Zijn handen op het stuur waren nog steeds wit. Een sprinkhaan vloog door het raam naar binnen en kwam neer op het dashboard, waar hij ging zitten en zijn vleugels met zijn hoekige springbenen begon te krabben. Joad boog zich naar voren, vermorzelde het harde, doodskopachtige hoofdje met zijn

vingers en liet het op de windstroom buiten het raam wegwaaien. Joad grinnikte weer, terwijl hij de stukjes van het kapotte insect van zijn vingertoppen veegde. 'Je hebt 't mis, meneer,' zei hij. 'Ik doe er niet geheimzinnig over. Ja, ik ben in McAlester geweest. Ja, ik heb vier jaar gezeten. En ja, dit zijn de kleren die ze me gegeven hebben toen ik vrijkwam. 't Kan me geen donderschelen, iedereen mag het weten. En ik ga naar de boerderij van m'n ouweheer, zodat ik ook niet hoeft te liegen om werk te krijgen.'

De vrachtwagenchauffeur zei: 'Nou goed, maar dat gaat mij niets aan. Ik steek mijn neus nooit in andermans zaken.'

'Dat had je gedroomd,' zei Joad. 'Die grote neus van jou steekt twaalf kilometer voor je gezicht uit. Je snuffelde met die grote neus van m'n hoofd tot m'n voeten als een schaap in een groentebed.'

Het gezicht van de vrachtwagenchauffeur werd strak. 'Je hebt het helemaal mis...' begon hij flauwtjes.

Joad lachte hem uit. 'Je bent een goeie vent. Je hebt me laten meerijden. Verdomd! Ik heb gezeten. Nou én? Je wou weten waarvóór ik gezeten heb, hè?'

'Daar heb ik niets mee te maken.'

'Jij hebt nergens iets mee te maken, behalve dat je die kar van je moet rijden, en daar ben je nog het minst mee bezig. Luister. Zie je die weg daarginds?'

'Jazeker.'

'Nou, daar ga ik eruit. Ik weet heus wel dat je razend nieuwsgierig bent om te weten wat ik uitgevreten heb. Ik ben niet 't soort kerel dat je teleurstelt.' Het hoge geluid van de motor werd lager en het gezoem van de banden daalde in toonhoogte. Joad haalde zijn fles tevoorschijn en nam nog een slokje. De chauffeur liet de wagen uitlopen tot hij stilstond, op een plek waar een zandweg in een rechte hoek op de grote weg uitkwam. Joad stapte uit en ging naast het raam van de cabine staan. De verticale uitlaat pufte weer zijn nauwelijks zichtbare, blauwe rook omhoog. Joad boog zich naar de vrachtwagenchauffeur

toe. 'Doodslag,' zei hij snel. 'Gevaarlijk, hè? Dat wil zeggen dat ik een vent om zeep geholpen heb. Zeven jaar. Ik ben vrij na vier, omdat ik me goed gedragen heb.'

De ogen van de vrachtwagenchauffeur gleden over Joads gezicht om het zich in te prenten. 'Ik heb je er helemaal niet naar gevraagd,' zei hij. 'Ik bemoei me alleen met mijn eigen zaken.'

'Je kunt 't er in iedere tent van hier tot Texola over hebben.' Hij glimlachte. 'De mazzel. Je bent een goeie vent. Maar zie je, als je in de bak hebt gezeten, hoor je een vraag al een uur van tevoren aankomen. Ik had al door wat je wou vragen toen je je klep opentrok.' Hij sloeg met de palm van zijn hand de metalen deur in het slot. 'Bedankt voor de lift,' zei hij. 'De mazzel.' Hij keerde zich om en liep de zandweg op.

Een ogenblik staaarde de vrachtwagenchauffeur hem na en riep toen: 't Beste!' Joad stak zijn hand op zonder om te kijken. Toen kwam de motor weer op gang, de versnellingen klikten en de grote, rode vrachtwagen reed moeizaam weg.

Hoofdstuk 3

Langs de kant van de betonnen snelweg lag een strook verwilderd, gebroken, droog gras, en de grastoppen waren zwaar van de haverbaarden, die zich aan de vacht van een hond hechten, en van vossenstaart, dat zich aan de vetlokken van een paard vastklit, en van de stekelige vruchten van de klaver, die in de wol van een schaap blijven zitten; slapend leven, dat wacht om verspreid en verstrooid te worden. Ieder zaadje is uitgerust met een middel om zich te verspreiden, draaiende pieken en parachutes voor de wind, kleine speren en ballen van kleine doorns, en alles wacht op dieren en op de wind, op de omgeslagen rand van een mannenbroek of de zoom van een vrouwenrok, alles is passief, maar uitgerust met middelen tot activiteit, stil, maar stuk voor stuk in het bezit van een kiem van beweging.

De zon scheen op het gras en verwarmde het, en in de schaduw onder het gras bewogen de insecten, en mieren en mierenleeuwen die vallen voor ze opzetten; sprinkhanen sprongen in de lucht en tikten een ogenblik met hun gele vleugels, en pissebedden, net kleine gordeldieren, ploeterden voort op hun talrijke, zachte pootjes. En op het gras langs de kant van de weg kroop een landschildpad, die nergens voor opzijging en zijn hooggewelfde schild over het gras sleepte. Zijn harde poten en klauwen met gele nagels zwoegden langzaam door het gras, ze

liepen niet echt, maar duwden en trokken het schild voort. De gerstebaarden gleden langs zijn schild af en de harige vruchten van de klaver vielen op hem en rolden op de grond. Zijn hoornige bek stond half open, en zijn felle, koddige ogen, onder wenkbrauwen als vingernagels, staarden recht voor zich uit. Hij bereikte het eind van het gras, een duidelijk spoor achter zich latend, en de heuvel die de wegberm was, rees voor hem op. Een ogenblik stond hij stil, met zijn kop omhoog, knipperde met zijn ogen en keek om zich heen. Toen begon hij de berm te beklimmen. Zijn gekromde voorpoten reikten voorwaarts, maar vonden geen houvast. De achterpoten schopten het schild omhoog, dat over het gras schuurde en op het grind. Naarmate de berm steiler en steiler werd, werden de pogingen van de landschildpad hoe langer hoe verwoeder. Zijn duwende achterpoten spanden zich in en slipten weg, terwijl ze het schild een eindje voortduwden, en de hoornige kop stak naar voren, zover als de nek zich maar rekken kon. Stukje bij beetje gleed het schild de berm op, totdat ten slotte een borstwering hem volkomen de weg afsneed, de rand van de weg, een betonnen muur, tien centimeter hoog. Als werkten ze onafhankelijk, zo duwden de achterpoten het schild tegen de muur. De schildpad hief zijn kop op en gluurde over de muur naar de brede, gladde vlakke van cement. Uit alle macht werkte hij zich met zijn voorpoten tegen de muur omhoog, tot het schild langzaam op het voorstuk van de muur leunde. Een ogenblik rustte de schildpad. Een rode mier liep met een vaart tegen het schild aan en kwam in de zachte huid aan de binnenzijde van het schild, en plotseling schoten kop en poten naar binnen en de gepantserde staart voegde er zijdelings in. De rode mier werd vermorzeld tussen lichaam en poten. En één top van wilde haver werd door een voorpoot in het schild meegeklemd. Lange tijd lag de schildpad stil, toen kroop de nek naar buiten. De oude, koddig fronsende ogen keken om zich heen, en toen kwamen de poten en de staart weer tevoorschijn. De achterpoten gingen aan het werk en spanden zich als olifantspoten, en het schild helde zo scheef te-

gen de muur dat de voorpoten de rechte cementen vlakke niet konden halen. Maar hoger en hoger duwden de achterpoten, totdat op het laatst het evenwichtspunt bereikt was, de voorzijde omlaag wipte, de voorpoten op het plaveisel krabbelden, en hij wás er. Maar de top van de wilde haver werd nog steeds met de stengel rondom de voorpoten vastgehouden.

Nu ging het gemakkelijk, en de poten deden het werk, en het schild schoof voort, van de ene zijde naar de andere waggelend. Een sedan, bestuurd door een vrouw van een jaar of veertig, naderde. Ze zag de schildpad en zwaaide naar rechts van de weg af, de wielen knersten en joegen een wolk stof op. Twee wielen gingen een ogenblik de hoogte in en kwamen toen weer op de grond terecht. De auto slipte terug de weg op en reed door, maar langzamer. De schildpad had zich met een ruk in zijn schild samengetrokken, maar nu haastte hij zich verder, want de grote weg was gloeiend heet.

En nu naderde er een lichte vrachtwagen, en toen deze naderbij kwam, zag de chauffeur de schildpad en week uit om hem te overrijden. Zijn voorwiel raakte de rand van het schild, tikte de schildpad weg, als een fiche in het vlooienspel, en deed hem als een geldstuk ronddraaien en van de weg af rollen. De vrachtwagen vervolgde zijn weg op de rijbaan aan de rechterkant. De schildpad lag op zijn rug en hield zich lange tijd doodstil in zijn schild. Maar op het laatst spartelden zijn poten in de lucht, op zoek naar iets om zich aan op te trekken. Zijn voorpoot kreeg een stuk kwarts te pakken en stukje bij beetje werd het schild omgetrokken. Uiteindelijk plofte hij recht neer. De top van de wilde haver viel eruit en drie van de speerpuntvormige zaden bleven in de grond steken. En terwijl de schildpad de berm af kroop, sleepte zijn schild aarde mee over de zaden. De schildpad kwam bij een zandweg en ging er met een ruk in, met zijn schild een golvende, ondiepe geul in het stof trekkend. De oude, kodige ogen keken voor zich uit, en de hoornige bek ging wat open. De gele nagels van zijn tenen slipten een beetje in het stof.

Hoofdstuk 4

Toen Joad de vrachtwagen hoorde weggrijden, met het geluid van het accelereren van de ene versnelling naar de volgende, en de grond trillend onder het doffe dreunen van de rubberbanden, bleef hij stilstaan. Hij keerde zich om en keek hem na, tot hij verdween. Toen de wagen uit het zicht was, bleef hij nog in de verte staan kijken naar het blauwe glinsteren van de lucht. In gedachten verdiept nam hij de fles uit zijn zak, schroefde de metalen dop eraf, en nam langzaam en met welbehagen een slok, liet zijn tong in de hals van de fles glijden en daarna over zijn lippen, om alle geur die hem ontgaan mocht zijn bijeen te garen. Hij zei bij wijze van proef: ‘Daar zagen we een nikker –’ en dat was alles wat hij zich kon herinneren. Na een hele tijd keerde hij zich om en overzag de stoffige zijweg, die hoekig door de velden sneed. De zon was heet en geen zuchtje bewoog het neergevallen, fijne stof. De weg was doorsneden met groeven, waar het stof zich voortbewogen had en zich weer in de wagensporen neergelegd had. Joad deed een paar stappen en het stof, dat als meel was, stooft op bij de tenen van zijn nieuwe gele schoenen. De gele kleur verdween onder grijs stof.

Hij bukte zich, maakte de veters los en deed eerst één schoen uit en toen de andere. Hij koesterde zijn klamme voeten comfortabel in het hete, droge stof, tot er kleine wolkjes stof tussen

zijn tenen omhoog spoten en de huid van zijn voeten strak werd van de droogte. Hij deed zijn jasje uit, wikkelde zijn schoenen erin en nam het bundeltje onder zijn arm. En toen eindelijk ging hij op weg, terwijl hij het stof voor zich uit joeg en een wolk veroorzaakte, die laag achter hem boven de grond bleef hangen.

Beide zijden van de weg waren afgebakend, twee rijen prikkeldraad op wilgenstokken. De stokken waren krom en niet geschaafd. Als er een zijtak op goede hoogte was, lag het draad in de gaffel, en als er geen zijtak was, was het prikkeldraad aan de paal gebonden met roestig pakijzerdraad. Aan de andere kant van deze afrastering lag de mais neergeslagen door wind en hitte en droogte, en de kommen, waar blad en stengel bijeenkwamen, waren gevuld met stof.

Joad zwoegde voort met zijn stofwolk achter zich aan. Een eindje voor zich uit zag hij het hooggewelfde schild van een landschildpad, die langzaam voortkroop door het stof en stijf en schutterig met zijn poten werkte. Joad stond stil om ernaar te kijken en zijn schaduw viel op de schildpad. Onmiddellijk werden kop en poten naar binnen getrokken en de korte staart klemde zich opzij in de schaal vast. Joad raapte hem op en draaide hem om. De rug was bruingrijs, net als het stof, maar de onderkant van het schild was roomachtig geel, schoon en glad. Joad schoof zijn bundel hoog onder zijn arm, streek met zijn vinger over de gladde onderzijde en drukte ertegen. De onderkant was zachter dan de rug. De harde, oude kop kwam naar buiten en probeerde naar de drukkende vinger te kijken, en de poten zwaaiden wild. De schildpad maakte Joads hand nat en spartelde hulpeloos in de lucht. Joad keerde hem weer recht en rolde hem bij zijn schoenen in zijn jasje. Hij voelde hoe de schildpad onder zijn arm drukte en worstelde en spartelde. Hij liep nu wat vlugger door en slofte een beetje in het fijne stof.

Voor hem, naast de weg, wierp een spichtige, stoffige wilgenboom een vlekkerige schaduw. Joad zag hem staan met zijn armzalige takken, die zich over de weg bogen, en zijn bladerdek, dat zo gehavend en gerafeld was als een geplukte kip. Joad

zweette. Zijn blauwe hemd vertoonde donkere plekken op zijn rug en onder zijn armen. Hij trok aan de klep van zijn pet en maakte een vouw in het midden, waardoor de kartonnen voering zo onherroepelijk brak dat de pet er nooit meer als nieuw uit kon zien. Hij versnelde zijn gang regelrecht naar de schaduw van de verre wilgenboom. Hij wist dat er schaduw zou zijn bij de wilg, op zijn minst één dikke streep, veroorzaakt door de stam, aangezien de zon het zenit voorbij was. De zon brandde nu in zijn nek en deed een gezoem in zijn hoofd ontstaan. Hij kon de voet van de boom niet zien, want hij stond in een kleine, drassige laagte, waar het water langer bleef staan dan in de plaatsen op het gewone peil. Op zijn vlucht voor de zon versnelde Joad zijn pas en begon de helling af te lopen. Voorzichtig ging hij langzamer lopen, want de streep schaduw was bezet. Er zat een man op de grond die tegen de boomstam leunde. Zijn benen waren over elkaar geslagen en één blote voet stak bijna even ver omhoog als zijn hoofd. Hij hoorde Joad niet aankomen, want hij floot plechtig de melodie van 'Yes, Sir, That's My Baby'. Zijn omhoog gestrekte voet zwaaide langzaam in de maat op en neer. Het was geen danstempo. Hij stopte met fluiten en zong met een weke, ijle tenorstem:

Jawél, da's mijn Heiland,
Je-zus is mijn Heiland,
Je-zus is mijn Heiland nou.
Nee, mijn leidsman
Is niet Satan,
Jezus is mijn Heiland nou.

Joad was in de gevlekte schaduw van de haveloze bladeren gekomen voordat de man hem had horen aankomen, zijn lied onderbrak en opkeek. Hij had een lang hoofd, knokig en met een strakke huid, op een hals die zo pezig en gespierd was als een selderijstengel. Zijn oogleden waren zwaar en zijn ogen puilden uit; de rood ontstoken leden spanden zich om ze te bedekken.

Zijn wangen waren bruin en glimmend en onbehaard, en zijn mond was dik – luimig of sensueel. Over de neus, spits en hard, trok de huid zo strak dat de brug wit was. Er stond geen transpiratie op zijn gezicht, zelfs niet op het hoge, bleke voorhoofd. Hij had een abnormaal hoog voorhoofd, met vele fijne, blauwe adertjes bij de slapen. Meer dan de helft van zijn gezicht bevond zich boven zijn ogen. Zijn stijve, grijze haar was slordig weggestreken van zijn voorhoofd, alsof hij het met zijn vingers naar achteren had gekamd. Zijn kleren bestonden uit een overall en een blauw hemd. Een spijkerjas met koperen knopen en een vlekkerige, bruine hoed, met vouwen als van een harmonica, lagen naast hem op de grond. Linnen schoenen met slappe zolen, grijs van het stof, lagen er vlakbij, daar waar ze gevallen waren toen hij ze uitgeschopt had.

De man keek Joad lang aan. Het licht leek diep in zijn bruine ogen door te dringen en maakte kleine gouden vlekjes in de irissen. De gespannen bundel halsspieren tekende zich scherp af.

Joad stond stil in de schaduwplekken. Hij nam zijn pet af, veegde er zijn vochtige gezicht mee af en liet de pet en zijn opgerolde jasje op de grond vallen.

De man in de schaduw sloeg zijn benen van elkaar en groef met zijn tenen in de aarde.

Joad zei: 'Goeiedag. Het kan in de hel niet heter zijn dan hier op de weg.'

De man keek hem onderzoekend aan. 'Ben jij niet de jonge Tom Joad... de zoon van de ouwe Tom?'

'Jawel,' zei Joad. 'Nog altijd. Ik ben op weg naar huis.'

'Je zult wel niet meer weten wie ik ben, denk ik,' zei de man. Hij glimlachte en zijn dikke lippen lieten grote paardentanden zien. 'Nee, je weet 't vast niet meer. Je had het altijd veel te druk met kleine meisjes aan hun vlechten te trekken, als ik je sprak over de Heilige Geest. Je was altijd alleen maar bezig om zo'n vlechteje met wortel en al uit te trekken. Je herinnert je het misschien niet meer, maar ik wel. Jullie zijn met z'n tweeën dadelijk bij Jezus gekomen door dat getrek aan die vlechten. Ik heb jullie beiden met-

een maar gedoopt in de sloot. Jullie vochten en schreeuwden als een stel katten.’

Joad keek met bijna dichtgeknepen ogen naar hem, en toen lachte hij. ‘Jee, u bent de predikant. U bent de predikant. Ik heb ’t nog geen uur geleden met iemand over u gehad.’

‘Ik ben predikant geweest,’ zei de man ernstig. ‘De eerwaarde Jim Casy... vol van het heilige vuur. Ik brulde steeds maar de naam van Jezus uit ter meerdere eer en glorie. En ik stopte de sloot altijd zo stampvol met berouwvolle zondaars dat de helft bijna verdronk. Maar nou niet meer,’ zuchtte hij. ‘Ik ben nou alleen nog maar gewoon Jim Casy. Ik heb geen roeping meer. Wél een hoop zondige ideeën – maar ze lijken me nog niet zo gek.’

Joad zei: ‘t Ligt voor de hand dat je ideeën krijgt als je over de dingen gaat nadenken. Jazeker, ik herinner me u nog. U hield altijd goeie bijeenkomsten. Ik weet nog dat u eens een keer de hele preek lang op uw handen rondgelopen hebt en de boel bij elkaar schreeuwde. Moeder had veel met u op. En grootmoeder zei dat u doordrongen was van de geest.’ Joad zocht in zijn opgerolde jasje, vond de zak en haalde zijn fles tevoorschijn. De schildpad bewoog een poot, maar hij wikkelde hem stijf in. Hij schroefde de dop eraf en stak de ander de fles toe. ‘Wilt u een slok?’

Casy nam de fles aan en keek er bedenkelijk naar. ‘Ik preek niet veel meer. De geest is niet vaak meer in de mensen; en wat nog erger is, de geest is ook niet meer in mij. Zo nu en dan roert de geest zich natuurlijk nog wel en dan geef ik ze er weer van langs op een bijeenkomst, of wanneer sommige mensen me te eten geven, zeg ik een gebed voor ze, maar ’t gaat niet meer van harte. Ik doe het alleen maar omdat ze ’t van me verwachten.’

Joad veegde zijn gezicht nog eens af met zijn pet. ‘U bent toch niet te heilig om te drinken?’ vroeg hij.

Casy scheen de fles nu pas te zien. Hij hield hem schuin en nam drie grote slokken. ‘Da’s goed spul,’ zei hij.

‘Dat mag ook wel,’ zei Joad. ‘Het is Factory Liquor. Kost een paar centen.’

Casy nam nog een slok voor hij de fles teruggaf. ‘Zo hé!’ zei hij. ‘Zo hé!’

Joad nam de fles van hem aan en veegde uit beleefdheid niet met zijn mouw de hals af voor hij dronk. Hij ging op zijn hurken zitten en zette de fles rechtop tegen zijn opgerolde jas. Zijn vingers vonden een takje waarmee hij zijn gedachten op de grond tekende. Hij veegde de bladeren van een vierkant stuk weg en streek het stof glad. En hij tekende hoeken en maakte cirkeltjes. ‘Ik heb u lang niet gezien,’ zei hij.

‘Niemand heeft me gezien,’ zei de predikant. ‘Ik ben er alleen tussenuit gegaan en ik heb zitten nadenken. De geest is nog steeds even sterk in me, alleen is hij niet meer dezelfde. Ik ben van een heleboel dingen niet meer zo zeker.’ Hij ging wat meer rechtop zitten tegen de boom. Zijn benige hand groef als een eekhoorn zijn weg in de zak van zijn overall en haalde een kluit zwarte, afgebeten pruimtabak tevoorschijn. Zorgvuldig veegde hij er wat strootjes en grijze draadjes van zijn jaszak af, voordat hij er een hoekje van afbeet en de pruim in zijn wang duwde. Joad wuifde afwerend met zijn stokje toen hem de tabak werd voorgehouden. De schildpad trok aan het opgerolde jasje. Casy keek naar het bewegende kledingstuk. ‘Wat heb je daar – een kip? Je stikt ’m.’

Joad rolde het jasje nog wat steviger op. ‘Een oude schildpad,’ zei hij. ‘Op de weg gevonden. Een ouwe schuifelaar. Ik wou hem meenemen voor mijn broertje. Kinderen vinden schildpadden leuk.’

De predikant knikte langzaam. ‘Alle kinderen hebben op een gegeven moment een schildpad. Maar niemand kan een schildpad houden. Ze geven het nooit op en uiteindelijk gaan ze er op een goeie dag vandoor en weg zijn ze. Net als ik. Ik wou me niet meer aan het goeie, ouwe evangelie houden zoals ik dat in mijn hand hield. Ik moest er zo nodig over gaan piekeren en erover nadenken, tot er helemaal niets van overbleef. En nu komt alleen nog maar af en toe de geest over me en heb ik niets meer om over te preken. Ik heb de roeping om de mensen te leiden, maar ik weet niet waarheen ik ze moet leiden.’

‘Leid ze maar om de tuin,’ zei Joad. ‘Slinger ze in de sloot. Zeg dat ze in de hel zullen branden als ze niet net zo denken als u. Waarvoor in ’s hemelsnaam moet u ze ergens heen leiden? U leidt ze zonder meer.’ De schaduw van de stam had zich uitgestrekt langs de grond. Joad schoof er dankbaar in, hurkte weer neer en maakte een nieuwe, gladde plek om er zijn gedachten met een stokje op te tekenen. Een gouden herdershond met een dikke vacht kwam de weg af gedraafd, zijn kop omlaag en zijn druipende tong uit zijn bek. Zijn staart hing slap en hij hijgde hoorbaar. Joad floot naar hem, maar hij liet alleen zijn kop een eindje zakken en draafde haastig naar een bepaald doel. ‘Die is ergens naar op weg,’ verklaarde Joad, een beetje teleurgesteld. ‘Naar huis misschien.’

De predikant was niet van zijn onderwerp af te brengen. ‘Ergens naar op weg,’ herhaalde hij. ‘Zo is het, hij gaat ergens heen. Ik... ik weet niet waar ik naar op weg ben. Ik zal je eens wat zeggen... Ik heb de mensen zo ver gekregen dat ze sprongen en grote woorden spraken en glorie riepen tot ze erbij neervielen en voor pampus lagen. En sommigen doopte ik om ze weer bij te brengen. En dan... weet je wat ik dan deed? Dan nam ik een van die meisjes mee naar buiten in het gras, en sliep met haar. Iedere keer weer. Dan voelde ik me schuldig, en dan bad ik en bad ik, maar ’t hielp niets. En de eerstvolgende keer als we weer vervuld waren van de geest, deed ik het weer. Ik geloofde dat er helemaal geen hoop meer voor me was en dat ik een verdomde huichelaar was. Maar ’t was niet mijn bedoeling.’

Joad glimlachte, zijn lange tanden gingen uiteen en hij likte zijn lippen. ‘Om de vrouwen ertoe over te halen is er niets beter dan een opwindende godsdienstoefening,’ zei hij. ‘’t Is mij ook wel eens gebeurd.’

Casy boog zich opgewonden naar voren. ‘Zie je,’ riep hij, ‘ik wist dat ’t dát was en ik begon na te denken.’ Hij zwaaide zijn benige hand met de grove knokkels op en neer in een geruststellend gebaar. ‘Ik ging nadenken – “Hier ben ik nou en ik preek over de goddelijke genade. En hier heb je de mensen die zo hard

bezig zijn genade te krijgen, dat ze springen en schreeuwen. En nou zeggen ze, met een meisje slapen is des duivels. Maar hoe meer genade een meisje in zich krijgt, des te gauwer wil ze mee naar buiten in het gras.” En ik ging nadenken, hoe verdomme, neem me niet kwalijk, hoe kan de duivel erin komen, als een meisje zo vol van de Heilige Geest is dat het haar neus en oren uit spuit. Je zou zeggen dat dát nou juist het ogenblik moest zijn dat de duivel precies evenveel kans had als een sneeuwbal in het helse vuur. Maar toch was het zo.’ Zijn ogen glansden van opwinding. Hij bewoog zijn wangen een ogenblik en spuugde toen in het stof. Het speeksel rolde verder en verder, en verzamelde stof tot het eruitzag als een klein rond, droog balletje. De predikant spreidde zijn vingers en keek naar zijn handpalm, alsof hij een boek las.

‘En daar zit ik nou,’ ging hij zacht verder, ‘daar zit ik nou met de zielen van al die mensen in mijn hand... verantwoordelijk en me bewust van mijn verantwoordelijkheid... en iedere keer weer heb ik met een van die meisjes geslapen.’ Hij keek Joad met een hulpeloze blik aan. De uitdrukking op zijn gezicht vroeg om hulp.

Joad tekende zorgvuldig de romp van een vrouw in de aarde, borsten, heupen, bekken. ‘Ik ben nooit predikant geweest,’ zei hij. ‘Ik heb altijd gepakt wat ik kon krijgen. En ik heb me er nooit in verdiept, behalve dat ik verrekte blij was als ik er eentje had.’

‘Maar jij was geen predikant,’ ging Casy voort. ‘Een meisje was voor jou een meisje. Ze betekenden niets voor jou. Maar voor mij betekenden ze heilige vaten. Ik redde hun zielen. En met al die verantwoordelijkheid op mijn schouders bracht ik ze in een toestand dat ze beneveld waren van de Heilige Geest, en dan nam ik ze mee naar buiten.’

‘Misschien had ik wel predikant moeten worden,’ zei Joad. Hij haalde zijn tabak en vloei tevoorschijn en rolde een sigaret. Hij stak hem aan en loenste door de rook heen naar de predikant. ‘Ik heb al een hele tijd geen meisje meer gehad,’ zei hij. ‘Ik heb heel wat in te halen.’

Casy ging verder: "t Achtervolgde me tot ik er niet meer van slapen kon. Dan ging ik weer preken en dan zei ik: "Verdorie, dit keer zal ik het niet doen." En terwijl ik het zei, wist ik dat ik het toch zou doen.'

'U had een vrouw moeten hebben,' zei Joad. 'Een predikant en zijn vrouw hebben eens bij ons gelogeerd. Jehova's getuigen waren 't. Ze sliepen boven. Hielden bijeenkomsten op het erf van onze stal. Wij kinderen luisterden. De vrouw van de predikant had het verdomd zwaar te verduren na iedere avondbijeenkomst.'

'Ik ben blij dat je me dat vertelt,' zei Casy. 'Ik dacht altijd dat ik de enige was. Op het laatst werd ik er zo ellendig van dat ik ermee ophield en er uitvoerig over ging nadenken.' Hij trok zijn knieën op en krabde tussen zijn droge, stoffige tenen. 'Ik zei tegen mezelf: "Begint je geweten te knagen? Is het het naaien?" En ik zei: "Nee, maar 't is een zonde." En ik zei: "Hoe komt 't dat wanneer een man juist extra bestand tegen de zonde moet zijn, helemaal vervuld van Jezus, hoe komt 't dan dat een man juist dan zijn broek niet dicht kan houden?"' Hij legde ritmisch twee vingers in zijn palm, alsof hij ieder woord daar voorzichtig naast het vorige plaatste. 'Ik zeg: "Misschien is het wel geen zonde. Misschien is 't alleen maar dat de mensen nu eenmaal zo zijn. Misschien hebben we ons er voor niets zo schuldig over gevoeld." En ik dacht eraan hoe sommige zusters zichzelf sloegen met een lange gesel van touw. En ik dacht dat ze 't misschien wel plezierig vonden zichzelf pijn te doen, en dat ik het misschien ook wel plezierig vond mezelf pijn te doen. Nou, ik lag onder een boom toen ik op die gedachte kwam en viel in slaap. En het werd avond, en het was al donker toen ik wakker werd. Vlakbij hilde een prairiewolf. Voordat ik 't wist, zei ik hardop: "Verdomd! Er is geen zonde en er is geen deugd. 't Enige wat er is, zijn de dingen die de mensen doen. 't Is allemaal een deel van hetzelfde ding. En sommige dingen die de mensen doen, zijn goed, en andere dingen zijn niet goed, maar geen enkel mens heeft het recht er iets meer

van te zeggen.” Hij zweeg en keek op van zijn handpalm, waar hij de woorden had neergelegd.

Joad grijsde naar hem, maar zijn ogen stonden scherp en geïnteresseerd tegelijkertijd. ‘U hebt ’t grondig bekeken,’ zei hij. ‘U bent erachter gekomen.’

Casy sprak weer, en in zijn stem klonk droefenis en verwarring. ‘Ik zei: “Wat is die roeping, die geest?” En ik zei: “Het is liefde. Ik heb de mensen zo lief dat ik er soms haast in barst.” En ik zei: “Heb je Jezus niet lief?” Nou, daar dacht ik lang over na en ten slotte zei ik: “Nee, ik ken niemand die Jezus heet. Ik ken een hoop verhalen, maar ik heb alleen maar mensen lief. En soms heb ik ze zo lief dat ik er haast in barst, en ik wil ze gelukkig maken, en daarom heb ik zoveel gebeden, omdat ik dacht dat ze daardoor gelukkiger zouden worden.” En toen... verdomd, wat praat ik toch veel. Misschien vind je het wel gek dat ik lelijke woorden zeg. Voor mij zijn het geen lelijke woorden meer. ’t Zijn gewoon woorden die de mensen zeggen, en ze bedoelen er niets kwaads mee. Hoe dan ook, ik zal je nog een ding vertellen waar ik achter ben gekomen, en voor een predikant is ’t het meest goddeloze dat er bestaat, en ik kan geen predikant meer zijn, omdat ik dat gedacht heb en omdat ik het geloof.’

‘Wat dan?’ vroeg Joad.

Casy keek hem verlegen aan. ‘Als ’t je onaangenaam treft, neem er dan geen aanstoot aan, hè?’

‘Ik neem nergens aanstoot aan behalve aan een stomp tegen mijn neus,’ zei Joad. ‘Waar ben je achter gekomen?’

‘Ik heb zitten denken over de Heilige Geest en over Jezus. Ik dacht: Waarom moeten we ’t God of Jezus in de schoenen schuiven? Misschien, dacht ik, misschien zijn het alle mannen en alle vrouwen die we liefhebben; misschien is dat de Heilige Geest... de menselijke geest... de hele handel. Misschien hebben alle mensen één grote ziel, waar iedereen een deel van is. Dat zat ik nou te overleggen, en toen, helemaal opeens, wist ik het. Ik wist diep in mijn hart dat het waar was, en ik weet het nog.’

Joad sloeg zijn ogen naar de grond, alsof hij de naakte waar-